

TARTALOMJEGYZÉK

I.	Fejezet SEJT SZERKEZETE ÉS FUNKCIÓJA	5
	Sejtes élet keletkezése	6
	A Föld eredete	7
	A földi élet egyetlen óriási önszabályozó rendszer	8
	Miért éppen a Föld?	8
	Evolúciós elmélet	9
	Sejtelmélet	9
	A sejt eredete, szerkezete és funkciója	10
	Mikor jelentek meg a sejtek?	10
	Sejtek mérete, típusai	11
	Sejtszervecskék	13
	A sejtmag	14
	Endoplazmatikus retikulum és a Golgi-készülék	16
	Lizoszómák és a peroxiszómák	17
	Mitokondrium és kloroplaszt	18
	Egyéb sejtalkotók	21
	Sejtek fehérjetartalma	22
	Soksejtű szervezetek	22
	Sejtek növekedése	23
	Baktériumok rövid és hosszú sejtciklusa	23
	Eukaryota sejtciklus és annak szabályozása	24
	Élesztő sejtciklusa	26
	Meiózis és az életciklus	26
II.	Fejezet METABOLIZMUS	29
	A sejtekben kémiai reakciók zajlanak	29
	Bioelemek	35
	Vizes oldatok	36
	Ionos alkalmazkodás	38
	A víz kémiája	40
	Polaritás	40
	Felületi feszültség	42
	Kapilláris aktivitás	42
	Hőkapacitás	43
	Párolgás	43
	Fagyás	43
	A víz ionjai, pH	43

Bioenergetika	45
Szabadenergia	47
A biológiai energiakvantum az ATP	50
Molekuláris szerkezet és égéshő	51
Reakciókinetika	53
Hőmérséklet hatása a reakció sebességre	55
Aktiválási energia	56
Katalizátorok	57
Biokatalizátorok	57
Enzimkinetika	57
III. Fejezet BIOLÓGIAI INFORMÁCIÓ	61
Információ	61
Biológiai információ	61
Prospektív jelleg	62
Az információ mérhető	62
Parazita információ, redundancia, torzítás	62
Információs rendszerek	63
Emberi társadalom	63
Biológiai információs rendszerek	63
A genetikai információ átviteli rendszer kialakulása	64
Információs makromolekulák	64
Polipeptid láncképződés	66
Genetikai potenciál	68
A genetikai információ egységei a gének	69
Információ átviteli folyamatok	70
IV. Fejezet NUKLEINSAVAK ÉPÍTŐKÖVEI	75
A. NUKLEOTIDOK SZERKEZETE	75
Nukleinsav bázisok	75
Szabad nukleinsav bázis	75
Fényelnyelés	77
Bázisok apoláros kölcsönhatása	78
Hypochrom, hyperchrom effektus	78
Fő, minor és ritka bázisok	79
Bázis analógok	80
Xantin származékok	80
Hypoxantin származékok	80
Antimetabolitok	81
Nukleotidok cukor komponense	84

A cukrok metabolikus szerepe	84
Ribóz konformációk	87
Nukleotidok foszforsav komponense	88
Foszforsavak	89
Nukleotidok kötés típusai	90
Bázisok, nukleozidok, nukleotidok nevezéktana	91
B. NUKLEOTIDOK BIOSZINTÉZISE	91
A nukleotid <i>de novo</i> bioszintézis	92
Pirimidin és purin szintézis reakciói	93
Nukleotidok egymásba alakítása	97
Deoxiribonukleotid bioszintézis	98
A deoxiribonukleotidok és a DNS megjelenése	101
dNDP – dNTP átalakulás	102
Timidilát képződés	103
Nukleotid szintézis szabályozása	105
Pirimidin bioszintézis szabályozása	105
Purin szintézis szabályozása	106
C. NUKLEOTIDOK LEBONTÁSA	107
Pirimidin nukleotidok katabolizmusa	107
Purin nukleotidok lebontása	107
Koenzimek bioszintézise	107
Szövetspecifikus purin szintézis	115
Mentőreakciók (Salvage)	116
Nukleotidok szerepe	119
V. Fejezet NUKLEINSAVAK STRUKTURÁLIS SZERVEZŐDÉSE	121
Mi a genetikai anyag?	121
A DNS elsődleges szerkezete	121
A DNS másodlagos szerkezetei	123
H-hidas szerkezet	123
Apoláros kölcsönhatás	123
Az A, B és Z DNS	125
Átmenet a jobb- és balmenetes DNS-ek között	129
Görbe DNS	130
Kereszt alakú másodlagos szerkezetek	131
Különbségek az RNS és DNS elsődleges és másodlagos szerkezetében ..	133
A DNS harmadlagos szerkezete	136
Szupertekercselés	137
Topoizomerázok	139
Nukleoszóma, az eukaryota szupertekercs analóg	142

Kromoszómális szerveződés	145
Prokaryota nukleoid	145
Eukaryota kromoszóma becsomagolása	146
VI. Fejezet KROMOSZÓMÁK	153
Kromoszómák kialakulása	153
Plazmidok	154
Vírus nukleinsavak	154
Bakteriofágok	156
A bakteriális kromoszóma	156
Mitokondriális DNS	156
Kloroplaszt genom	157
Eukaryota genomok	158
Ismétlődő (repetitív) szekvenciák	158
Állati sejtek kromoszómái	159
Centromer	159
Telomer	159
Kromoszómaszám	160
C-érték paradoxon	162
Citogenetika	164
Ploiditás	164
Nemi kromatin	165
Kromoszóma rendellenességek	167
Nondiszjunkció	167
Kromoszómakésés	167
Kromoszóma rendellenesség és az anyai életkor	168
Nemi kromoszómák genetikai mozaicizmusa	170
Turner szindróma	170
Klinefelter szindróma	170
Hermaphroditizmus	171
Genetikai betegségek kimutatása	172
Philadelphia kromoszóma	172
Genetikai diverzitás	173
Gének	173
Átfedő gének	174
Bakteriális gének	174
Független gének	174
Regulált gének	175
Szövetspecifikus gének	176
Eukaryoták hasított génjei	176

Génreplikáció térbeli és időbeli rendje	176
VII. Fejezet MUTÁCIÓ	178
1. DNS STRUKTURÁLIS VÁLTOZÁSA	178
1a. Pontmutációk	178
1b. Szuppresszor mutációk	179
Nonsense (lánctermináló) mutáció	180
Bázis helyettesítés	180
Frame shift mutáció (keret eltolódás)	180
2. ALLÉLOK VÁLTOZÁSA	180
3. GENOM MUTÁCIÓK	181
Mutációs ráta	182
Kémiai mutagének	182
Mutációk vizsgálata	183
Ames-teszt	183
VIII. Fejezet DNS HIBAJAVÍTÁS (REPAIR)	184
A DNS szintézis két alapvető típusa: a replikáció és a repair	184
A repair szerepe a mutációk eltávolítása	184
A hibajavítás általános mechanizmusai	185
Közvetlen repair	185
Fotoreaktiválás	185
Metiltranszferázok	185
Hibás DNS kihasítása (excíziós repair)	186
Hibás bázispárok kijavítása	186
Hibahajlammal járó javítás	187
Uracil eltávolítása a DNS-ből	188
Repair elégtelenség	190
IX. Fejezet ONKOGÉN HATÁS	191
Transzformált sejtek	191
Kontakt gátlás hiánya	192
Csökkent növekedési faktor igény	192
Tumor markerek	193
A daganatképzés okai	193
Kémiai karcinogének	193
Sugárzó energia	194
DNS információ permanens változása	195
Onkogén vírusok	196
Retrovírusok	196

	Retrovirális onkogének celluláris eredete	197
	Proto-onkogének	197
	Celluláris és virális onkogének rövidítése	198
	Daganatos betegségek örökletes és szorványos esetei	198
	Philadelphia kromoszóma molekuláris magyarázata	198
	Onkogének csoportosítása	199
	A daganatképződés multifaktoriális hatás következménye	201
	Anti-onkogének	201
X.	Fejezet REKOMBINÁCIÓ ÉS TRANSZPOZÍCIÓ	202
	Bakteriális és vírus rekombináció	203
	<i>E. coli</i> általános rekombináció	203
	Rekombinációs repair	204
	Szexuális konjugáció	204
	Transzformáció, transzdukció és vírus rekombináció	205
	Eukaryota rekombináció	205
	Új génkombinációk	205
	Génműködés szabályozása	205
	Kromoszóma párok átkereszteződése	205
	Rekombinációs mechanizmusok	206
	Általános rekombináció - Holliday-modell	206
	Helyspecifikus rekombináció	206
	Mobilis genetikai elemek	207
	Önző gének	209
	Egyszerű transzpozonok	210
	Komplex transzpozonok	210
	Kapcsolt gének	211
	Génátrendeződés	212
XI.	Fejezet DNS REPLIKÁCIÓ	213
	Szerkezet és funkció összefüggése	213
	A replikáció topológiai problémái	214
	Prokaryota szupertekercselt DNS	214
	Kromatin replikáció	216
	Szemikonzervatív replikáció: Meselson - Stahl kísérlet	216
	A DNS replikáció kétirányú	218
	Vezető és lemaradó szál szintézise	220
	Replikációs fázisok enzimelei	221
	DNS szálevválasztás	222
	DNS szintézis iniciálása	223

DNS és RNS szintézis közös és eltérő vonásai	263
XIII. Fejezet RNS REPLIKÁCIÓ	264
Állati vírusok sokfélesége	264
Növényi vírusok genetikai anyaga lehet RNS	264
Vírusok genetikai osztályozása	264
RNS replikáz	267
Interferon	267
XIV. Fejezet REVERZ TRANSZKRIPCIÓ	269
Az AIDS okozója egy retrovírus	270
XV. Fejezet A GENETIKAI KÓD	273
A genetikai kód sajátosságai	274
Kodon - antikodon kapcsolat	276
Egyéb genetikai jelek	277
Replikációs jelek	277
Transzkripciós jelek	277
Transzlációs jelek	279
XVI. Fejezet FEHÉRJESZINTÉZIS	280
Fehérjészintézis helye	280
Fehérjészintézis fő fázisai	280
Aminosav aktiválás	281
tRNS jellegzetes szerkezeti elemei	284
Prekurzor tRNS-ek	284
Iniciálás	284
Elongálás	286
Terminálás	288
Proteinszintézis eukaryotákban	293
Hibajavítás a fehérjészintézis során	294
Poszttranszlációs események	294
A fehérjészintézis energiaigénye	295
A fehérjészintézis gátlószerei	295
XVII. Fejezet FEHÉRJE CÉLTRANSZPORT	296
Fehérje szerkezet - önszerveződés	297
Az endoplazmatikus retikulumon szintetizált fehérje sorsa	299
Szekréciós fehérjék	299
Membránhoz kötött fehérjék	302

Szabad riboszómákon szintetizált fehérjék sorsa	304
Fehérje irányítás a mitokondriális mátrixba	304
Céltranszport a mitokondriális intramembrán térbe	305
Fehérje szállítás a sejtmagba	306
Fehérje import jelentősége	307
Hősokk válasz	307
Fehérje lebontás	307
Rendellenes fehérjék eltávolítása	307
Fehérjebontó enzimek	308
Szolubilis frakció ATP-függő fehérje bontása	309
Ubiquitin címke: a fehérje lebontás jele	609
A fehérje élettudót az N-terminális aminosav határozza meg	311
Fehérje emésztés lizoszómákban	312
Fehérjebontás és -szintézis egyensúlya	313
Fehérjebontás prokaryotákban	313
XVIII. Fejezet SEJT-SEJT KÖLCSÖNHATÁS	315
Sejt-sejt kölcsönhatás baktériumokban	315
Sejt-sejtkölcsönhatás soksejtű szervezetekben	315
Jelátvitel	317
A sejt-sejt kölcsönhatás jele	318
XIX. Fejezet GÉNMIKÖDÉS SZABÁLYOZÁSA	320
A celluláris reguláció típusai	320
Különbségek az egysejtűek és a többsejtűek gén kontrolljában	321
A. Replikációs kontroll	322
B. Fejlődésmenet biztosítása	323
C. Transzkripciós kontroll	327
A lac operon	328
A lac operon szerkezete	329
A lac operon működése	330
Arabinóz operon	333
Tryptofán gének működésének gyengítése (attenuálás)	336
DNS-kötő fehérjék	338
D. Transzkripciót követő szabályozási mechanizmusok	338
mRNS stabilitása	338
Fehérjeszintézis szabályozása	338
Fehérje lebontás szabályozása	339

XX. Fejezet REKOMBINÁNS DNS TECHNIKA	340
Biotechnológia, molekuláris biológia géntechnika, rekombináns DNS	340
Mesterséges program átvitel	341
Rekombináns technikában használt enzimek	342
Restriktációs endonukleázok	342
Terminális nukleotid transzferáz	344
Alkalikus foszfatáz	344
Polinukleotid kináz	344
Endonukleázok	344
DNS ligáz	345
Exonukleázok	345
DNS polimeráz	345
S1 nukleáz	345
λ exonukleáz	345
Reverz transzkriptáz	345
Rekombináns DNS	346
Restriktációs analízis	348
Hasítási térkép, hasítási mintázat	348
Hibridizációs eljárások	348
Southern blot	348
Northern blot	349
Western blot	350
Génpróbák	351
DNS ujjlenyomat	351
Nukleinsav szekvencia meghatározás	351
Kémiai hasítás	353
Láncterminálás	355
DNS próbák és gének kémiai szintézise	355
DNS szintézis automatizálása	357
Oligonukleotidok szintézise	357
Módosított oligonukleotidok szintézise	357
Aminosav szekvencián alapuló DNS próba	358
DNS klónozása	358
Klónozás feltételei	358
Ragadós végek összekapcsolása	359
Tompa végek közvetlen összekapcsolása	359
Homopolimer végek összekapcsolása	361
Oligonukleotid linker alkalmazása	361
Klónozáshoz használt vektorok	361
Plazmid klónozás	362

Eukaryota gének klónozása λ fágba	363
Cosmid klónozás	366
Expressziós vektor	366
Fúziós fehérje előállítása	366
Riporter gének	369
Inga vektor	369
Mesterséges kromoszóma	370
DNS könyvtár	370
cDNS előállítása és klónozása	371
cDNS könyvtár	371
Rekombináns DNS gazdasejtbe juttatása	373
Rekombináns hordozó sejtek szelektálása	373
Genetikai markerek	373
Inszerációs inaktiválás	374
Kék/fehér technika	374
Gén könyvtár klónjainak azonosítása	374
Kolónia hibridizálás	374
Kromoszóma séta	375
Polimeráz láncreakció	376
Géntechnika gyakorlati hasznosítása	376
Írányított mutagenézis	378
Gén lokalizáció	378
Fehérje termelés	378
Orvosi diagnosztika	379
Fertőző betegségek azonosítása	379
Daganatos megbetegedések	379
Genetikai betegségek azonosítása	379
Restrikciós fragmenshossz polimorfizmus	379
Genetikai azonosítás	380
Génterápia	380
Transzgénikus állatok	380
Gyógyszer tervezés	381
Antiszensz nukleinsavak	381
Detoxikáló baktériumok tervezése	381
Növényi génmanipuláció	383
Rövidítések jegyzéke	387